

ЕВОЛЮЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ТА ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

АХМАЧ ГАННА МИХАЙЛІВНА,
к.ю.н., асистент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету України
ім. Я.Мудрого (м.Харків)

Згідно ст. 2 нового Закону України від 02.06.2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» завданнями національних судів України є здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Формування наднаціонального законодавства у цивільному процесі – Європейського цивільного процесу (European Civil Procedure, далі – ЕСП), має суттєвий вплив на гармонізацію цивільного судочинства України, створення ефективної системи судового захисту.

Брюссельську Конвенцію від 27 вересня 1968 р. вважають одним із перших кроків утворення ЕСП (про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах), яка забезпечила основу і принципи ЕСП. Регламент № 44/2001 від 22 грудня 2000 р., замінений Регламентом №1215/2012 від 12 грудня 2012 р. (набрав чинність 10 січня 2015 р.) є невід'ємною частиною системи ЕСП. За Регламентом запроваджується загальна процедура виконання судових рішень, єдиний підхід до виконання судових рішень судів держав – членів ЄС, що забезпечує комплексність загальноєвропейської системи ЕСП [1, с. 140].

Окремого дослідження заслуговує досвід розвитку цивільного процесуального законодавства держав-членів ЄС, зокрема в касаційній інстанції, та його вплив на оптимізацію судочинства України.

Перегляд судових рішень у касаційній інстанції є останнім етапом судочинства України, спрямованим на перевірку законності та обґрунтованості судових рішень, які набрали законної сили. Тому здійснення ефективності судового захисту у касаційному провадженні, як останнього гаранта реалізації порушених, невизнаних або оспорюваних прав, має особливе значення.

З точки зору застосування процесуальних фільтрів у касаційному провадженні цікавим є Цивільний процесуальний кодекс Польщі. Згідно з ЦПК Польщі касаційна скарга може бути подана на

рішення судів другої інстанції; вона подається до Верховного Суду стороною, Генеральним Прокурором, Уповноваженим з Прав Людини або Уповноваженим з Прав Дитини. Випадки, коли касаційна скарга не може бути подана, залежать від категорій справ, ціни позову, а також виду провадження, – оскарження судових рішень у майнових справах із ціною позову менше 50000, 00 злотих (113360, 00 грн.); у справах, що виникають з трудових відносин і соціального страхування із ціною позову менше 10000, 00 злотих; справ про розлучення та виплату аліментів; справ, розглянутих у спрощеному провадженні та ін. (ст. 3982 ЦПКП). Касаційна скарга повинна містити посилання на рішення, яке оскаржується, із вказівкою про повне або часткове його скасування, підстави для подання касаційної скарги. Строк подання касаційної скарги – два місяці з дати вручення рішення. Верховний Суд Польщі розглядає справу за касаційною скаргою у складі трьох суддів [2, с. 264].

Приклад Польщі, на нашу думку, може бути використаний у цивільному процесуальному законодавстві України з точки зору застосування процесуальних фільтрів у касаційному провадженні, – як критерії таких фільтрів доцільно застосовувати категорії конкретних справ, ціну позову, а також звертати увагу, у якому провадженні розглядалася справа (у спрощеному, чи ні).

Слід зазначити, що строк подання касаційної скарги за ЦПК Польщі (протягом двох місяців з дня вручення рішення) більше гарантує право на судовий захист у порівнянні з ЦПК України (протягом двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду).

Радою з питань судової реформи України розроблені зміни до Цивільного процесуального кодексу України, зокрема, підготовлені пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері судоустрою та судочинства, з метою підпорядкування цивільного процесу завданню дійсно ефективного захисту прав та інтересів особи, яка звертається до суду, справедливого, неупередженого, своєчасного розгляду справ, забезпечення справжньої змагальності, добросовісної поведінки сторін та суду в процесі, його максимальна відкритість та прозорість.

Позитивним внеском законопроекту є збільшення строків апеляційного та касаційного оскарження, що підвищує ефективність реалізації права на судовий захист. Так, згідно з чинним ЦПК, у разі оскарження судового рішення апеляційна скарга подається протягом десяти днів з дня його проголошення (для осіб, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні під час проголошення судового рішення, - десять днів з дня отримання копії цього рішення); ухвала суду першої інстанції в апеляційному порядку може бути оскаржена протягом п'яти днів з дня її проголошення (з дня отримання копії ухвали, якщо ухвалу було постановлено без участі особи, яка її оскаржує) (ст. 294). Касаційна скарга подається протягом

двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду (ст. 325). У законопроекті суттєво збільшені строки апеляційного та касаційного оскарження – на рішення суду апеляційна скарга може бути подана протягом тридцяти днів, а на ухвалу – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення (ч. 1 ст. 294); у касаційному порядку судові рішення може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його проголошення (ч. 1 ст. 325). Підкреслюючи позитивний внесок нової редакції ст. 325 законопроекту, потрібно звернути увагу на певні недоліки – із змісту законопроекту не зрозуміло, який строк касаційного оскарження ухвали суду, хоча у ст. 324 зазначено, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі (якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки) мають право оскаржити у касаційному порядку ухвали суду першої інстанції та ухвали апеляційного суду. Крім того, у законопроекті строк апеляційного та касаційного оскарження судового рішення однакові. Така позиція законодавця є нелогічною, перешкоджає ефективному судовому захисту – строк подання касаційної скарги на судові рішення потрібно збільшити, на нашу думку, до шістдесяти днів, що дійсно сприяє реалізації права на судовий захист.

Привертають увагу особливості судоустрою та судочинства Австрії, зокрема Верховного Суду, який іменується «вищим судом», є останньою інстанцією для цивільних справ (ст. 92 Конституції), виконує функції правової визначеності, забезпечення однорідності правозастосовної практики. Крім того, Верховний Суд Австрії висловлює свої зауваження до проектів законів. На інтернет-ресурсах публікуються не тільки рішення Верховного Суду, а й правова позиція по справі, що сприяє правозастосуванню. Інформаційні технології сприяють швидкості вирішення судових спорів, усі сфери юриспруденції Австрії охоплюють IT-мережа та допоміжні програми (наприклад, адвокат має можливість безпосередньо зі свого робочого комп'ютера подати позов напряму в компетентний суд) [3, с. 9].

Викликає науковий інтерес діяльність касаційного суду Франції, – з метою підвищення його ефективності були використані різні заходи, зокрема створення при кожній палаті спеціальних судових складів кількістю не менш як три судді. Такі судові склади зобов'язані повертати заявникам «вочевидь неприйнятних та необґрунтованих» скарг, а з 1981 р. також виносити касаційні постанови поряд із звичайним складом касаційного суду [4, с.141].

Підводячи підсумки вищевикладеного, запропоновано застосувати у цивільному судочинстві України досвід цивільного судочинства Австрії, зокрема для прискорення швидкості вирішення судових спорів розширити сферу дії інформаційних технологій – використовувати сучасні технології для взаємодії між собою судів, прокуратури, юридичних фірм (через обчислювальний центр).

Верховному Суду України доцільно публікувати на інтернет-ресурсах не тільки рішення, а й окремо правову позицію по справі для зручності практиків при правозастосуванні.

Список використаних джерел:

1. Ізарова І.О. Передумови становлення та розвитку European Civil Procedure / І.О.Ізарова // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 1. – С. 139-143.

2. Бутирський А.А. Особливості вирішення цивільних спорів у Польщі / А.А. Бутирський // Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. пр. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. – Вип. 56. – С. 261-266.

3. Ворошило М. Судоустрій та судочинство Австрії / М. Ворошило // Юридичний вісник України. – 2016. – № 27 (8-14 липня). – С. 9.

4. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: [монографія] / В.В.Комаров, К.В.Гусаров, Н.Ю. Сакара та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2016. – 848 с.